

РОЗВИТОК АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

Постановка проблеми. Сучасна проблематика стосовно забезпечення людства продовольством вимагає зосередження уваги на питаннях продовольчої й енергетичної безпеки, що є визначальними сегментами концентрації та використання потенціалу аграрної галузі. Саме ці дві проблеми нині актуальні для світової спільноти. З огляду на це Україна як аграрна держава здатна забезпечити вагомий внесок у розв'язання світових проблем продовольчої безпеки людства.

Стан вивчення проблеми. Вирішення проблем забезпечення продовольством і зміцнення позиції України як провідної держави надається значна увага вітчизняних науковців: Фесіна Ю.Г., П.Т.Саблук, Мельник Л.Ю. Макаренко П.М., Кириленко І.Г. В.І. Бойко, О.А.Козак, Гурова І.В., Палкін Ю.І, Кваша С., Збарський В.К, Шморгун Л.Г., І.І. Червен, Л.А. Євчук.

Автор досліджує агропромисловий потенціал сільськогосподарських виробників, та можливості національного сільського господарства.

Результати дослідження. Продовольча безпека формується під впливом низки чинників світового й національного рівня, серед яких визначальними складовими оцінки забезпеченості продовольством є:

- 1) забезпеченість населення необхідними продуктами харчування за науково обґрунтованими нормами;
- 2) формування в державі необхідних продовольчих резервів;
- 3) створення умов для забезпечення балансу виробництва – використання сільськогосподарських продуктів на продовольчі й енергетичні цілі;
- 4) урегулювання механізму діяльності та повноваження аграрної біржі;
- 5) забезпечення можливості виходу на світовий ринок продовольства;
- 6) формування дієвих механізмів утвердження економічного інтересу діяльності аграрних товаровиробників [1, л.19].

У світі проблему продовольчого забезпечення населення розглядають з позиції добробуту держави, а отже, й учасників системи аграрного бізнесу.

Однією з причин проблем продовольчого забезпечення – є збільшення чисельності населення і зміна структури споживання в країнах Азії, Африки та Латинської Америки, що в сукупності з минулорічним зменшенням обсягів виробництва аграрної продукції призвело до дисбалансу продовольчого ринку і зумовило зростання цін на продукти харчування.

Таким чином, правомірно постає питання – чи може людство подолати цю проблему, і якою є участь в її розв'язанні України, як одного з лідерів світового продовольчого ринку?

Слід зазначити, що ці питання необхідно розглядати з двох взаємодоповнюючих позицій-обсягів і забезпечення економічного інтересу виробництва продовольства.

З урахуванням показників сільськогосподарського виробництва основних видів аграрної продукції ситуація виглядає оптимістичною (рис. 1)

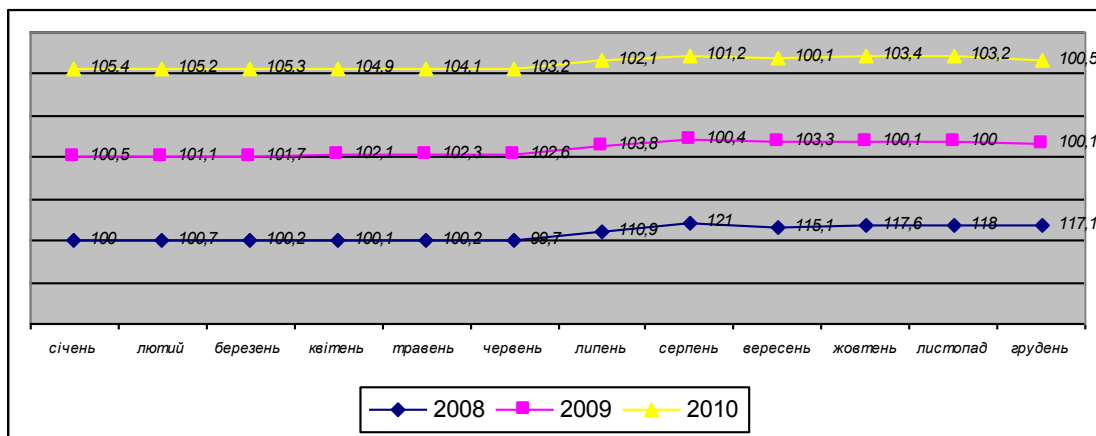

Рис. 1 Динаміка обсягу сільськогосподарського виробництва (наростаючим підсумком з початку року в % до відповідного періоду попереднього року) [4, с.34].

За проведеною динамікою можемо зробити наступні висновки: загальне виробництво продукції сільського господарства за 2008 р., залишилось на рівні відповідного періоду, у т.ч. в аграрних підприємствах-скоротилося на 0,7%, в господарствах населення – зросло на 0,4 %; у 2010 порівняно з 2009 р., зросло на 4,9%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 12,1%, у господарствах населення – скоротилося на 0,6%.

Спостерігаються значні розбіжності в нарощуванні обсягів виробництва основних продуктів харчування по регіонах планети і групах країн з різним рівнем економічного розвитку. Якщо розвинені країни збільшили удвічі обсяги виробництва зерна, то країни, що розвиваються-більш як утричі, а виробництво пшениці – майже у п'ять разів. Така ж ситуація спостерігається і по м'ясу. Розвинені країни збільшили його виробництво у 2,1 рази, а ті, що розвиваються, - у 7,8 при цьому країни Азії в 12,4 рази - з 9 до 111, 8 млн. т. [2, с.476].

Доречним було б проаналізувати баланс зерна в Україні за період 2008-2010рр. (рис. 2).

На світовому рівні зміни показників виробництва розраховують на душу населення, так виробництво пшениці зросло з 73 до 97 кг, рису з 70 до 95, м'яса – з 23 до 41, цукру – з 21 до 28, а виробництво молока зменшилось з 111 до 97 кг. При цьому розвинені країни збільшили виробництво пшениці з 168 до 254 кг, а ті, що розвиваються, досягли лише 56 кг. Зокрема, у них виробництво м'яса, молока і цукру нижче середньосвітових показників [3, с.46].

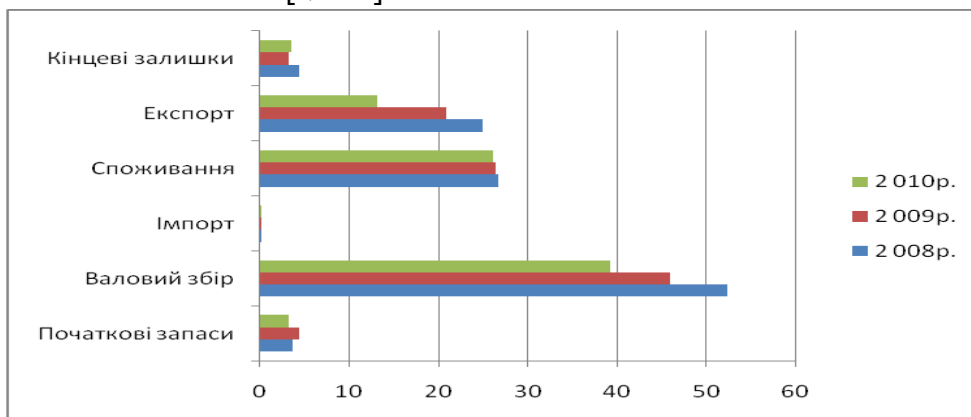

Рис.2 Динаміка балансу зерна в Україні (складено за даними «АПК-Інформ»)[5, с.68]

За результатами представленими Світовим банком (таблиця 1) підтримка товаровиробників сільськогосподарської продукції здійснюється наступним чином.

Таблиця 1

Динаміка підтримки товаровиробників сільськогосподарської продукції країн світу за 2008-2010 рр.

Країна	Показник	Період		
		2008	2009	2010
Чилі	дол., млн.	320	296	285
	євро, млн.	258	236	208
	Percentage PSE	5	4	4
	Producer NPC	1,02	1,01	1,01
	Producer NAC	1,05	1,04	1,04
	ВВП, млрд.,дол.	118,25	146,44	163,91
	доля ВП с-г в ВВП, %	4	4	4
	ВП с-г млрд., дол.	4,73	5,8576	6,5564
Китай	дол., млн.	33213	49393	50208
	євро, млн.	26724	39351	36675
	Percentage PSE	8	11	9
	Producer NPC	1,04	1,06	1,03
	Producer NAC	1,08	1,12	1,10
	ВВП, млрд.,дол.	2235,91	2657,88	3205,51
	доля ВП с-г в ВВП, %	13,00	11,00	11,00
	ВП с-г млрд., дол.	290,67	292,37	352,61
ПАР	дол., млн.	757	908	457
	євро, млн.	609	723	334
	Percentage PSE	6	7	3
	Producer NPC	1,05	1,07	1,02
	Producer NAC	1,07	1,08	1,03
	ВВП, млрд.,дол.	242,34	257,12	283,01
	доля ВП с-г в ВВП, %	3,0	3,0	3,0
	ВП с-г млрд., дол.	7,27	7,71	8,49
	ВП с-г млрд., дол.	9	10	11

[2, №.46]

У забезпеченні продовольчої безпеки науково-практичний інтерес становить питання щодо місця України в усуненні негативних тенденцій розвитку аграрного комплексу з урахуванням сучасних світових і регіональних тенденцій.

Так, світовим лідером із виробництва зерна є Китай (445,3 млн. т.), на другому місці – США (346,5 млн. т.) і на третьому – Індія (239,1 млн. т.) Україна виробляє 1,5 % світового обсягу при частці населення у світі близько 0,7%. Що стосується пшениці то Україна вирощує 2,3% світового обсягу, 300 кг на душу населення проти 97 кг середньосвітових.

Ситуація з виробництвом молока в нашій країні складніша, хоча обсяги виробництва у відсотковому відношенні (2,02%) поки перевищують частку населення країни у світі. По м'ясу ці показники значно нижчі – лише 0,6 % від світових обсягів при 36 кг. М'яса на душу населенні проти 41 кг середньосвітового показника [5, №.89].

З урахуванням ситуації, що склалася в аграрному секторі країни, для її поліпшення і подолання кризи пріоритетними у тваринництві є нарощування виробництва зерна при збільшенні його експорту та одночасного збільшення споживання в межах країни за рахунок розвитку тваринництва.

За оцінками експертів ЄБРР і ФАО, потенціал зернового виробництва країни становить 75 млн. т., з яких до 20 млн. т можна експортувати для забезпечення зростаючого попиту на зерно на світовому ринку і внеску країни в запобігання продовольчих криз. Можливості національного сільського господарства і переробної промисловості для постачання товарів на світовий ринок вагомі [1, п.18].

Потенційні можливості збільшення обсягів виробництва, а отже експортного потенціалу України, за розрахунками експертів, та наявні ресурси використовуються на 25-40%.

Недовиробництво продовольства у світі і, зокрема, в Україні в останні роки здійснює тиск на ціни, спричиняючи їх зростання. Процес зростання цін на продовольство на світовому ринку є об'єктивним і незворотнім явищем з урахуванням того, що на земній кулі зростає споживання і відповідно змінюється структура споживання населенням Індії та Китаю (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка споживання сільськогосподарської продукції країн світу

Країна	Показник	Період		
		2008	2009	2010
Китай	дол., млн.	-13405	-27446	-23669
	євро, млн.	-10786	-21866	-17289
	Percentage CSE	-3	-6	-4
	Consumer NPC	1,04	1,07	1,04
	Consumer NAC	1,03	1,06	1,04
	Середня заробітна плата, дол.	186,74	219,11	273,04
	індекс цін с-г продукції	103,00	103,00	112,00
	дефлятор ВВП, %	3,80	3,60	7,40
ПАР	дол., млн.	-70	-928	-266
	євро, млн.	-378	-739	-194
	Percentage CSE	-4	-7	-2
	Consumer NPC	1,05	1,08	1,02
	Consumer NAC	1,04	1,08	1,02
	Середня заробітна плата, дол.	1084,98	1142,08	1176,88
	індекс цін с-г продукції	142,00	153,00	153,00
	дефлятор ВВП, %	5,20	7,20	8,90
Україна	дол., млн.	-1691	-1465	391
	євро, млн.	-1361	-1167	285
	Percentage CSE	-10	-8	2
	Consumer NPC	1,11	1,08	0,96
	Consumer NAC	1,11	1,09	0,98
	Середня заробітна плата, дол.	157	206	268
	індекс цін с-г продукції	108	102	138
	дефлятор ВВП, %	24,6	14,9	21,8

Крім того, збільшується виробництво біопалива, що зменшує використання земель під виробництво сільськогосподарської продукції. В Україні цінова ситуація на

національному ринку продовольства, свідчить, що напрям руху цін збігається зі світовими – ціни зростають і до того ж досить швидкими темпами. Тобто ситуація цілком відповідає загальносвітовій, що попри негативний соціальний ефект слід розцінювати як позитивне явище. Але оскільки зростання цін може бути наслідком низки причин, то для об'єктивного висновку щодо природи цього явища в Україні та його порівняння зі світовою тенденцією доцільно враховувати – зокрема, чи відповідають темпи зростання цін у нашій країні світовим і чи однаковими є причини цього явища [6,с.15].

В економічному середовищі відбувається поляризація сільськогосподарських підприємств: по-перше — на дрібнотоварні і крупні підприємства, при цьому кількісна частка перших постійно зростає.

По-друге - зберігається велика частка хронічно збиткових господарств, за рахунок формуються економічно відсталі регіони. Дана тенденція в часовому колі розглядається в табл. 3.

Таблиця 3

Обсяги і темпи зростання виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, всі категорії господарств

Період	Середньорічна валова продукція сільського господарства, в порівняльних цінах 2008 р., млрд..грн.	Темпи зростання до попереднього періоду,%	Середньорічний темп приросту,%
1961-1965	90,2	111,0	2,10
1966-1970	105,2	116,7	3,15
1971-1975	122,1	116,1	3,05
1976-1980	131,8	107,9	1,55
1981-1985	135,1	102,5	0,50
1986-1990	146,3	108,3	1,60
1991-1995	110,5	75,6	-5,45
1996-2000	79,0	71,5	-6,5
2001-2005	87,0	110,0	1,95
2006-2008	96,0	110,3	3,30
2009-2011	90,2	98,9	1,2

Джерело: розраховано за даними Держкомстату України [3, п.56]

В останні п'ятирічки радянського періоду, коли в агросферу спрямовувались значні матеріальні і фінансові ресурси, коли галузь не знала обмежень платоспроможного попиту, середньорічні темпи приросту були помірні. Між 1960 і 1990 рр. валова продукція сільського господарства збільшилась на 74%, валовий суспільний продукт – у 3,9 раз. Після періоду кризи позитивні темпи зростання стартували з 2000 р.: за 2000-2008 рр. продукція сільського господарства збільшилась на 34%, весь ВВП на -70% [7,с.56].

Проаналізовані дані зобов'язують до реалістичного підходу при прогнозах агросфери. Найбільш ймовірним є 3-відсоткове середньорічне зростання виробництва і споживання продовольства. Більш оптимістичні очікування під пріоритетні пільгові програми можливі, але зі спадною імовірністю

Аналіз ситуації свідчить, що Україна, залишається країною з достатнім рівнем самозабезпечення продовольством, а також має можливості збільшити свій експортний потенціал.

Зважаючи на це, для повного їх використання необхідно:

- 1) створити для аграрного виробництва рівноправні економічні можливості, в основі яких мають бути об'єктивні економічні закони та законодавчі акти;
- 2) включити ресурс землі, як обов'язків актив у процес сільськогосподарського виробництва
- 3) в аграрній політиці дотримуватися курсу освоєння постіндустріальної

моделі розвитку з урахуванням особливостей кожної країни

4) сконцентрувати увагу на завданнях підвищення прибутковості сільськогосподарського виробництва.

Розв'язання перелічених вище завдань дасть змогу всім суб'єктам сільськогосподарської діяльності повною мірою використовувати власні внутрішні резерви збільшення обсягів та якості виробництва продукції, підвищення його ефективності, що сприятиме вирішенню енергетичної продовольчої проблеми.

Анотація

В статті розглянуті основні напрямки та шляхи розвитку аграрного ринку України. Встановлено ефективність спрямування аграрної політики з метою подолання світової продовольчої кризи.

Annotation

In the articles considered basic directions and ways of agrarian market of Ukraine development. Efficiency of direction of agrarian policy is set with the purpose of overcoming of world food crisis.

Список використаної літератури:

1. Саблук П.Т. Світові проблеми забезпечення людства продовольством та місце України у їх вирішенні // Економіка і прогнозування.-2008. № 3 с.-9-19
2. World Bank, "World Development Indicators 2010" Publisher: World Bank Publications | 2010 | ISBN: 0821382322 | PDF | 456 pages
3. Світове і регіональне виробництво аграрної продукції: Монографія/ П.Т. Саблук, Г.А.Калієв.-К.:ННЦ ІАЕ, 2008.-210
4. Статистичний щорічник України за 2008 рік.-К.: Консультант.-2009.-С.61
5. Татаренко Г.А. Ринок зерна // Бізнес № 5 2011 р. с.68-70
6. Саблук П.Т. Основні напрямки розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні// Економіка АПК.-2006.-№7.-С.
7. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку// Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В.; за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів.-К.,2009.- 432с.: табл.,рис.